

2019 ІНДЕКС СТАЛОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Україна
Липень 2020

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

ICNL
INTERNATIONAL CENTER
FOR NOT-FOR-PROFIT LAW

fhi360
THE SCIENCE OF IMPROVING LIVES

Фото на обкладинці: Члени Молодіжного банку ініціатив із міста Березань представляють свої досягнення на Щорічному форумі розвитку громадянського суспільства у 2018 році — заході, організованому «Єднанням» за підтримки USAID. Форум є найбільшою національною платформою для навчання, спілкування та обміну досвідом між громадськими організаціями України. Він, як правило, об'єднує близько 2500 учасників з громадського та приватного секторів, представників донорів, медіа, державних органів та органів місцевої влади.

Фото: ICAP «Єднання», Україна

2019 ІНДЕКС СТАЛОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Звіт по Україні

Липень 2020

Розробник:

Агентство США з міжнародного розвитку

Бюро з питань демократії, конфліктів та гуманітарної допомоги

Центр передового досвіду з питань демократії, прав людини та врядування

Подяка: Ця публікація стала можливою завдяки підтримці Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) відповідно до Угоди про співпрацю № AID-OAA-LA-17-00003.

Застереження: Висловлені тут думки є позицією учасників дискусії та інших дослідників проекту і не обов'язково відображають погляди USAID або FHI 360.

ПОДЯКИ

Ця публікація була би неможливою без участі багатьох людей та організацій. Ми особливо вдячні нашим партнерам-виконавцям, які відіграли вирішальну роль у проведенні експертних засідань та написанні звітів по своїй країні. Ми також хотіли б подякувати багатьом представникам ОГС та експертам, партнерам USAID та міжнародним донорам, які хотіли би брати участь у експертних групах у кожній країні. Їх знання, бачення, ідеї, спостереження та внески є основою, на якій базується цей Індекс.

ПАРТНЕРИ В УКРАЇНІ

Український незалежний центр політичних досліджень

Валерія Скворцова

КЕРІВНИКИ ПРОЕКТУ

FHI 360

Майкл Котт

Ека Імерлішвілі

Алекс Неджадян

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР НЕКОМЕРЦІЙНОГО ПРАВА (ICNL)

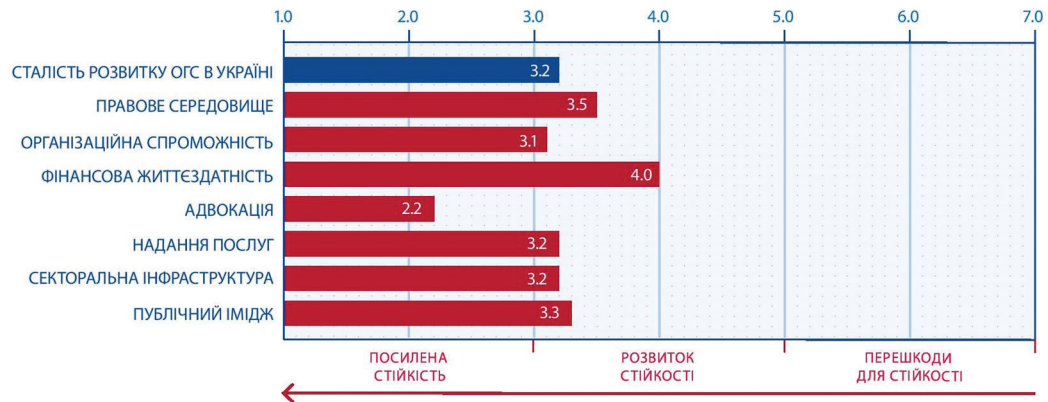
Катерина Ши

Дженніфер Стюарт

РЕДАКЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Ерін Маккарті, Аста Зінбо, Майкл Котт, Дженніфер Стюарт та Наталія Шаповалова

СТАЛІСТЬ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: 3.2

У 2019 році в Україні відбулися значні політичні зміни. На виборах Президента України перемогу у двох турах (у березні і квітні) отримав актор Володимир Зеленський, який до виборів не мав жодного політичного досвіду. За декілька місяців до президентських виборів Зеленський створив партію «Слуга народу», яка згодом отримала більшість у Верховній Раді після дострокових парламентських виборів, що відбулися у липні 2019 року. За оцінкою міжнародних спостерегачів, вибори пройшли прозоро та відповідно до принципів демократії. Більшість представників нового уряду ніколи не були у політиці і не мали практичного досвіду державного управління. Деякі з них раніше були громадянськими активістами. Уряд та новий Президент України декларують продовження підтримки напрямку проєвропейської політики та проведення демократичних реформ.

Після виборів новий політичний істеблшмент отримав значну громадську підтримку, але вона поступово зменшувалась через нездійснені очікування і розчарування людей. Згідно з опитуваннями Центру Разумкова, у період з червня по грудень 2019 року підтримка Президента України скоротилась з 68,5% до 62,6%, підтримка Парламенту зменшилася з 56,7% до 37,2%, а підтримка Уряду — з 56,9% до 38,8 відсотків.

Відповідно до Звіту «Свобода у світі» від Freedom House, показник політичних і громадянських прав в Україні трішки зріс у 2019 році і склав 62 бали зі 100 у порівнянні з 60 балами у 2018 році. Тим не менш, Україна залишається у категорії частково вільних країн через корупцію, утиск меншин та залякування громадянських активістів.

Економічний підйом в Україні залишився стабільним у 2019 році. Міністерство економічного розвитку, торгівлі і сільського господарства зазначило зростання реального ВВП на 3,3% у 2019 році порівняно із 3,4% у 2018 році. Відповідно до даних Української державної служби статистики, середня номінальна заробітна плата штатного працівника зросла на 18,4% у 2019 році і досягла показника 10,497 гривень (приблизно \$387) на місяць.

У східному регіоні держави, а саме на частині території Донецької та Луганської областей, продовжуються бойові дії між підтримуваними Росією сепаратистами та українськими військовими. Триває російська окупація Криму. Крім того, Росія веде інформаційну війну, в рамках якої поширює дезінформацію про Україну як всередині самої України, так і за кордоном. Наприклад, Росія просуває ідею, що конфлікт в Україні є суто внутрішнім, а не результатом російської агресії. Організації громадянського суспільства намагалися протидіяти цьому, розкриваючи неправдиву інформацію українцям, проводячи незалежний аналіз ситуації, надаючи свої рекомендації представникам влади та підтримуючи ветеранів Антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Загальна сталість ОГС дещо покращилась у 2019 році, що зумовлено позитивними зрушеннями у правовому середовищі, організаційній спроможності та вимірах фінансової життєздатності. Правове середовище поліпшилось завдяки запровадженню онлайн реєстрації ОГС та скасуванню вимоги до активістів у сфері протидії корупції надавати відкриту інформацію щодо статків. ОГС продемонстрували розширені стратегічні можливості та системи внутрішнього управління, тоді як фінансова спроможність покращилась зі збільшенням державного фінансування ОГС та використанням соціальних замовлень. Громадяни все ще виявляють високий інтерес до діяльності ОГС та довіру до них.

Відповідно до даних Української державної служби статистики, на 1 січня 2020 року було зареєстровано 88 882 громадських організацій, 1 718 громадських спілок, 26 347 релігійних організацій, 28 486 профспілок, 317 творчих спілок, 19 112 благодійних організацій і 1 614 органів самоорганізації населення. Дані не включають ОГС, зареєстровані на території Автономної Республіки Крим і міста Севастополь, оскільки до них немає доступу.

Детальна інформація щодо діяльності ОГС на окупованих територіях не доступна. ОГС у Криму з 2014 року, після незаконної анексії півострова Росією, підпорядковуються російському законодавству. 2 серпня 2019 року Генеральний секретар ООН представив доповідь щодо «Ситуації в галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна». У Доповіді зазначається, що багато громадських об'єднань, створених після 2014 року, наприклад «Кримська солідарність» – об'єднання кримськотатарських активістів, залишилися незареєстрованими через жорсткі реєстраційні норми. Окупаційна влада Криму регулярно затримує, штрафує, арештовує та обшукує громадянських активістів та журналістів під приводом протидії екстремістській діяльності.

Організації громадянського суспільства у самопроголошених «Донецькій Народній Республіці» та «Луганській Народній Республіці» також перебувають під тиском. Особливо страждають ОГС і активісти, що представляють ЛГБТІ-спільноти. За даними «Доповіді щодо ситуації з правами людини в Україні 16 листопада 2019 року–15 лютого 2020 року», Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ), члени ЛГБТІ-спільнот були вимушені покинути територію «республік» через порушення їхніх прав і страх переслідування. Крім того, деякі релігійні спілки не мають можливості проводити богослужіння через побоювання свавільних арештів, а чи конфіскації майна.

ПРАВОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ: 3.5

Правове середовище діяльності ОГС незначно поліпшилось у 2019 році. Позитивні зрушення включали запровадження онлайн-реєстрації та скасування вимоги до антикорупційних активістів подавати декларації про майно. Крім того, відбулись деякі інші незначні вдосконалення законодавства, що регулює діяльність ОГС.

Основне законодавство, що регулює діяльність ОГС – Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», і Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи», – залишилися незмінними у 2019 році.

Процедура реєстрації ОГС залишається відносно доступною. Процес реєстрації безкоштовний і триває для громадських організацій три дні, а для благодійних організацій – один день. ОГС можуть реєструватися на національному або регіональному рівнях в управліннях Міністерства юстиції, розташованих у двадцяти чотирьох обласних центрах України, у центрах надання адміністративних послуг (ЦНАП) або центрах з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Окрім юридичного статусу, ОГС можуть вибрати статус неприбутковості, що звільняє їх від 18% податку на прибуток, якщо доходи, отримані від грантів, пожертв, зборів чи господарської діяльності не розподіляються між її засновниками, а лише використовуються для утримання організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами.

У 2019 році незначно покращився процес реєстрації ОГС. У травні уряд запровадив онлайн-реєстрацію ОГС із статусом юридичної особи, завдяки чому на кінець 2019 року близько сорока організацій успішно зареєструвалися через Інтернет. Наприкінці 2019 року у парламенті було зареєстровано та додано у порядок денний Проект закону про внесення змін до Закону України «Про громадські об'єднання», який включав можливість створення громадського об'єднання на підставі модельного статуту. Зміни також передбачали зменшення часу, протягом якого уряд повинен переглянути документи для отримання або підтвердження статусу неприбутковості, з чотирнадцяти календарних днів до трьох робочих днів. Крім того, поправки запровадили нові форми, які ОГС можуть використовувати для запиту з реєстру неприбуткових організацій. Так, вони можуть отримувати підтвердження свого неприбуткового статусу за спрощеною й уніфікованою процедурою.

Мали місце і незначні проблеми з реєстрацією в 2019 році. Зокрема, деякі ОГС, які планували вести підприємницьку діяльність, стикалися з труднощами у ході реєстрації та отриманні статусу неприбутковості. Щоб уникнути таких проблем у подальшому, у лютому Міністерство фінансів видало пояснювальний лист, в якому підтверджувалося, що неприбуткові ОГС можуть займатися підприємницькою діяльністю.

Були й інші позитивні зрушення, що вплинули на розвиток правового середовища для ОГС у 2019 році. 6 червня 2019 року Конституційний Суд визнав неконституційними деякі положення Закону України «Про запобігання корупції», зокрема ті, що вимагали від членів антикорупційних організацій подавати декларації про майно, подібні до декларацій, що подаються державними службовцями та політичними діячами. Положення були введені в березні 2017 року та набрали чинності з 1 січня 2018 року.

У грудні 2019 року також було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Цей закон став важливим для діяльності ОГС, оскільки він підняв поріг обов'язкового аудиту від 150 000 до 400 000 гривень (приблизно від 5 500 до 14 700 доларів) та обмежив підстави для проведення аудиторських операцій. Однак, водночас кількість суб'єктів, які підлягають фінансовому моніторингу, збільшилась, і тепер включає приватних бухгалтерів, послугами яких користуються багато ОГС. Закон також запроваджує вимоги до ОГС надавати інформацію про своїх бенефіціарних власників, хоча саме поняття «бенефіціарні власники ОГС» не є чітко регламентованим.

Два законопроекти (6674 і 6675), які мали на меті впровадити додаткову звітність для ОГС, не було прийнято парламентом, чому сприяли адвокаційні зусилля правозахисних організацій, а також Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД) і команди проекту USAID «Громадяни в дії».

У грудні 2019 року було створено Державне агентство з питань розвитку молоді та громадянського суспільства – окрему державну установу, яка мала проводити політику щодо молоді та розвитку громадянського суспільства, що раніше було частиною компетенції Міністерства молоді та спорту. На Агентство було покладено відповідальність за розробку політики, що сприяла би розвитку ОГС в Україні, однак спроможність цієї інституції підлягала сумнівам. Агентство було ліквідовано в березні 2020 року, коли Міністерство молоді та спорту було реструктуризовано.

31 грудня 2019 року Кабінет міністрів України скасував вимогу до ОГС щодо подання статистичних звітів. З одного боку, це позитивна зміна, оскільки звіт не був обов'язковим, і багато ОГС не подавали його. З іншого боку, це було єдине джерело статистичних даних про діяльність та доходи ОГС, також існує ризик, що згодом для ОГС може бути впроваджено більш детальний звіт.

Свої рекомендації щодо розвитку українського законодавства для ОГС у грудні 2019 року надало Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Зокрема зазначалося, що Україні слід «узгодити з міжнародними експертами проведення огляду останніх законодавчих актів та указів, що стосуються засобів масової інформації та громадянського суспільства, щоб визначити, чи відповідають ці заходи міжнародним зобов'язанням України». Крім того, Україна повинна «прийняти законодавство, яке сприяє розвитку, захисту і посиленню сучасної спільноти ОГС в Україні».

У 2019 році атаки на активістів продовжились. За даними Правозахисного центру «Зміна», у 2019 році щонайменше вісімдесят три правозахисники та громадські активісти зазнавали переслідувань, погроз, тиску або захватів. Подібна кількість інцидентів була у 2018 році. Більшість зловмисників не була притягнута до відповідальності. Кількість нападів на журналістів протягом року дещо зменшилась. За даними Індексу фізичної безпеки журналістів України, підготовленого Національною спілкою журналістів України, у 2019 році було здійснено сімдесят п'ять нападів на журналістів порівняно з вісімдесят шістьма у 2018 році. У грудні парламент проголосував за створення Тимчасової слідчої комісії для розслідування нападів на українську активістку Катерину Гандзюк та інших громадських активістів, які потерпіли від нападів у 2017–2018 роках.

Згідно з «Доповіддю щодо ситуації з правами людини в Україні 16 серпня–15 листопада 2019 року» Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, у Харкові під час Маршу Гідності KharkivPride було зафіксовано кілька нападів членів ультраправих груп на представників ЛГБТІ-спільноти. У той же час фасад будівлі, в якій розміщений PrideHub, був розписаний погрозливими гаслами. Крім того, біля будівлі хабу для залякування персоналу та відвідувачів було розміщено предмети, що використовуються в поховальних обрядах.

Індивідуальні та корпоративні донори, які надають пожертви ОГС, можуть отримувати податкові відрахування у розмірі до 4% від доходу за попередній рік. Крім того, корпоративні донори можуть вимагати 8% податкової знижки від доходу за попередній рік на підтримку ОГС спортивного спрямування.

ОГС мають право отримувати фінансування від міжнародних донорів, з державного бюджету у вигляді грантів, від фізичних або юридичних осіб. Крім того, ОГС можуть брати участь у конкурсах на державні замовлення, у закупівлях на місцевому та державному рівнях та вести економічну діяльність.

ОГС можуть отримати юридичні консультації в юридичних фірмах та інших спеціалізованих ОГС. Наприклад, Pro Bono Club Україна допомагає громадському сектору отримати безкоштовну професійну юридичну підтримку від соціально відповідальних юридичних фірм. Програма правової підтримки ОГС об'єднання NGO Legal Support надає подібну допомогу організаціям у кількох містах, зокрема у Харкові, Києві, Львові та Запоріжжі. До регіональних ОГС, що надають юридичні консультації для НУО, належать громадська організація «Подільська правова ліга» у Хмельницькому та громадська організація «БЕРЕЗЕНЬ» у Чернігові. З грудня 2018 року WikiLegalAid, довідково-інформаційна платформа для юридичних консультацій, була відкритою для громадськості й на кінець 2019 року надала більше ніж 1500 консультацій.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ: 3.1

Організаційна спроможність у секторі дещо покращилась у 2019 році в результаті підвищення розуміння з боку ОГС потреб клієнтів, технічного прогресу та стратегічного планування. Згідно з даними організації ICAP «Єднання» — одного з провідних провайдерів послуг по підсиленню спроможності ОГС в Україні, 87% організацій, яким «Єднання» допомагало у 2019 році, покращили свою спроможність. Дані «Єднання» також підтверджують високий попит на тренінги та веб-семінари з питань організаційного розвитку.

Донорські програми розвитку спроможності ОГС, ініційовані в попередні роки, продовжують підтримувати ОГС у цьому напрямку. Більше того, у 2019 році почала реалізовуватися програма «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що фінансується USAID. Проект працюватиме над покращенням правового середовища для громадянського суспільства та зміцненням інституційної спроможності ОГС. Він реалізується консорціумом організацій під проводом ICAP Єднання і включає Центр демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) та

УНЦПД. Державні установи також підтримують розвиток організаційної спроможності ОГС. Наприклад, Міністерство соціальної політики дозволяє ОГС ветеранів витратити до 20% коштів, отриманих на конкурсній основі, на адміністративні потреби.

Поліпшилося розуміння організаціями потреб своїх клієнтів. Багато організацій зосереджуються на розвитку відносин зі своїми клієнтами за допомогою соціальних медіа та Інтернет-опитувань, а також залучення їх до роботи як волонтерів.

Зростає кількість ОГС, що займаються розробкою стратегічних планів. Дані «Єднання» вказують, що приблизно 45% ОГС, які зверталися за підтримкою у 2019 році, просили коштів для розробки своїх стратегічних планів. Відповідно до звіту «ОГС у Луганській області», опублікованого Програмою розвитку ООН (ПРООН) у 2019 році, 44% ОГС мають стратегічні плани, а 51% має внутрішню політику та процедури.

Обмежена кількість ОГС може дозволити собі штатний персонал. Натомість більшість ОГС, особливо невеликі регіональні організації, залучають фізичних осіб-підприємців (ФОП) та волонтерів. Багато співробітників працюють як ФОП, оскільки це дозволяє сплачувати менший податок від свого доходу. Великі ОГС чітко розподіляють відповідальність між своїми виконавчими та керівними органами та розробили системи адміністративного та фінансового управління. ОГС дедалі більше намагаються залучити фахівців зі зв'язків з громадськістю та комунікаційників для покращення спілкування з донорами та клієнтами.

Покращення спостерігалися і у технічній складовій розвитку ОГС із наявністю доступу до багатьох технічних та інформаційних продуктів. Організації використовують платформи соціальних медіа, такі як Facebook, Twitter, Telegram, Instagram та YouTube, а також власні веб-сайти для висвітлення своєї діяльності та спілкування з іншими ОГС, цільовими групами та клієнтами. Майже всі ОГС мають доступ до швидкісного Інтернету та мобільного зв'язку, а також використовують комп'ютери й ноутбуки. Тим не менше, більшість регіональних та малих організацій продовжують боротися за фінансування для закупівлі обладнання, програмного забезпечення та інших інструментів. Наприклад, 73% ОГС, опитаних ПРООН у Луганській області, визначили недостатнє фінансування як проблему, а 49% зазначили, що їм бракує обладнання.

ФІНАНСОВА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ: 4.0

Фінансова життєздатність дещо покращилась у 2019 році, коли зросло державне фінансування ОГС, зокрема організацій у сфері культури та ОГС, що надають соціальні послуги. Крім того організації почали тісніше співпрацювати з приватним сектором. За цього міжнародні донори залишаються основним джерелом фінансування ОГС, зокрема для громадських організацій та аналітичних центрів.

Відповідно до звіту ПРООН, 40% опитаних організацій Луганської області заявили, що гранти міжнародних організацій є одним із основних джерел їх фінансування. Інші джерела фінансування включають благодійні пожертви від населення (31 відсоток), членські внески (26 відсотків) та благодійні внески від бізнесу (22 відсотки).

Уряд України виділив ОГС майже 887 мільйонів гривень (приблизно 32,7 мільйонів доларів США) у 2019 році, що вдвічі перевищує виділені у 2018 році 368 мільйонів гривень. Більша частина цих коштів була спрямована на проекти у сфері культури через програми міні-грантів Українського культурного фонду (УКФ) — державної установи при Міністерстві культури. Згідно з річним звітом УКФ за 2019 рік, фонд надав на конкурсній основі грантову підтримку фізичним та юридичним особам на 641 мільйонів гривень (приблизно 23,6 млн доларів), що суттєво більше, ніж у 2018 році (149 мільйонів гривень). Національні творчі спілки з цієї суми отримали 88 мільйонів гривень (приблизно 3,2 мільйона доларів), що втричі більше, ніж у 2018 році.

Інші міністерства та державні установи також надали значну фінансову підтримку ОГС. У 2019 році Фонд соціального захисту інвалідів, що контролюється Міністерством соціальної політики України, надав близько 89 мільйонів гривень (приблизно 3,3 млн доларів) ОГС осіб з інвалідністю, що більше за 77,2 млн грн у 2018 році. Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (Міністерство у справах ветеранів з 2019 року) надала на конкурсній основі 22,5 мільйонів гривень (приблизно 830 000 доларів США) ОГС ветеранів – у порівнянні з 19,97 мільйонів гривень у 2018 році. Міністерство молоді та спорту надало 12 мільйонів гривень (приблизно 443 000 доларів США) молодіжним ОГС та 8 мільйонів гривень (приблизно 295 000 доларів США) ОГС, які працюють у сфері націоналістичного та патріотичного виховання, що загалом більше за 18 мільйонів гривень у 2018 році.

Система державного фінансування все частіше використовує конкурентні процедури, однак єдиного підходу до цього досі немає. Міністерство соціальної політики у 2019 році створило Робочу групу з питань розвитку конкурсних процедур щодо отримання державного фінансування організаціями осіб з інвалідністю.

Також зміни до Бюджетного кодексу України, які було запроваджено у 2019 році, дали можливість ОГС ветеранів та осіб з інвалідністю отримувати фінансування з державного бюджету для реалізації державних програм, проектів та заходів.

Органи місцевого самоврядування по-різному надавали підтримку ОГС у 2019 році. Найбільше фінансування громадських організацій з місцевого бюджету було у Дніпрі (6,8 мільйонів гривень або 251 000 доларів США), Львові (5,5 мільйонів гривень або 203 000 доларів США) та Миколаєві (4 мільйонів гривень або 147 000 доларів США). Вінницька обласна державна адміністрація провела два конкурси на фінансування проектів ОГС і виділила 1 мільйон гривень (приблизно 37 000 доларів США) на розвиток громадянського суспільства та ще 700 000 гривень (приблизно 26 000 доларів США) на підтримку учасників АТО на Сході України та їхніх сімей. Крім того, влада Вінниці надала на неконкурсній основі 980 000 гривень (приблизно 36 000 доларів США) для підтримки статутної діяльності ОГС осіб з інвалідністю та ветеранів. Однак активне фінансування ОГС з місцевих бюджетів поки не є загальноприйнятою практикою в Україні. Наприклад, місцева влада в Луганській області надала ОГС лише близько 200 000 гривень (близько 7 400 доларів США), тоді як в Донецькій області ця сума дорівнює 1 299 540 гривень (приблизно 48 000 доларів США).

Використання бюджетів участі на місцевому рівні у 2019 році збільшилось. Протягом року близько 200 міських рад використовували цей інструмент, і понад дев'яносто муніципалітетів приєдналися до платформи бюджетів участі. Органи місцевого самоврядування виділили загалом близько 500 мільйонів гривень (приблизно 18,4 мільйонів доларів США) на реалізацію проектів мешканців через процес формування бюджету участі у 2019 році. За даними дослідження оцінки впливу Громадського бюджету, проведеного Польсько-українською фундацією співпраці (ПАУСІ) у жовтні-листопаді 2018 року, двадцять сім із тридцяти опитаних громад зазначали значну активізацію місцевої спільноти. Мобілізація громадськості навколо проектів була помічена в об'єднаній Балтській міській об'єднаній територіальній громаді, Вінниці, Енергодарі, Кропивницькому, Кривому Розі та Житомирі. Загалом, профінансовані через бюджет участі проекти мають зосереджуватися на реалізації Національної стратегії регіонального розвитку до 2020 року та інших відповідних стратегій регіонального розвитку.

Міжнародні донори продовжили залишатися важливим джерелом фінансування ОГС у 2019 році. За даними Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, протягом першого півріччя 2019 року в Україні було реалізовано 522 проекти міжнародної технічної допомоги загальною оцінною вартістю 5,9 мільярдів доларів, що значно більше ніж в аналогічному періоді в 2018 році, коли було реалізовано 477 проектів на суму \$ 4,9 млрд. З цього загального обсягу 8 відсотків, або 447 мільйонів доларів, було передбачено на розвиток уряду та громадянського суспільства. Згідно зі списком проектів міжнародної технічної допомоги, який веде Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, загальна вартість програм, які стартували у 2019 році та були реалізовані українськими ОГС, становила близько 28 мільйонів доларів. У 2019 році USAID виділив українським ОГС гранти на суму 8,8 мільйонів доларів. ЄС надав 10 мільйонів євро на підтримку громадянського суспільства та культури в Україні у 2019 році, з яких 5,5 мільйона євро було виділено на гранти ОГС. Міжнародні донори також продовжували підтримувати ОГС на Сході України, надавши у 2019 році близько 2,4 мільйонів доларів.

Рівень благодійності серед населення впав у 2019 р. За даними опитування, проведеного Фондом демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва у серпні 2019 року, 25 відсотків українців надавали благодійну чи фінансову допомогу у 2019 р., що суттєво зменшилось порівняно з 2018 (38,5 відсотка), 2017 (41 відсоток),

2016 (42 відсотки) та 2015 роками (47 відсотків). У той же час, аналіз особистих пожертв, проведений Раєт, показав, що 11 відсотків респондентів надали свій внесок у громадські організації у 2019 році порівняно з 4 відсотками у 2013 році. Невеликі пожертви (до 100 гривень) залишаються найпоширенішими. Однак пожертви для громадських організацій все ще є рідкістю: 87 відсотків респондентів повідомляють, що не мають досвіду надання фінансової допомоги громадським організаціям. Опитування Фонду Загорія «Благодійність очима українців» показало, що матеріальні пожертви у вигляді одягу, їжі та інших товарів, а також фінансові пожертви були найпопулярнішими формами благодійності в Україні в 2019 році. Опитування також показало, що найбільшу фінансову підтримку у 2019 році українці надавали людям, які цього потребують.

Незважаючи на те, що система SMS-благодійництва продовжує функціонувати, лише сім ОГС використовували цей інструмент у 2019 році, зібравши близько 10 мільйонів гривень (приблизно 370 тис. доларів США). Наприклад, користувачі мобільного оператора «Київстар» у 2019 році пожертвували за допомогою SMS-повідомлень 2 мільйони гривень (приблизно 74 000 доларів США) на придбання медичного обладнання і медичних витратних матеріалів для дитячих лікарень по всій Україні в рамках спільної з Міжнародним благодійним фондом «Українська Біржа Благодійності» соціальної ініціативи «Дитяча надія».

Посилилася співпраця між громадським сектором і бізнесом. Згідно з дослідженням ринку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) Pro Bono Club Ukraine у 2018-2019 роках, тридцять одна компанія витратила 411 мільйонів гривень (приблизно 15 мільйонів доларів) на соціальні проекти. За даними Єднання, приватні компанії у 2019 році пожертвували майже 5 мільйонів доларів безпосередньо ОГС. Центр розвитку КСВ продовжував поширювати принципи сталого бізнесу та соціальної відповідальності в Україні відповідно до Цілей сталого розвитку ООН. Крім того, він залучав молодь, особливо дівчат, до побудови кар'єри. У 2019 році Центр розвитку КСВ відкрив офіс у Дніпрі.

ОГС продовжують впроваджувати нові підходи до збору коштів, включаючи використання месенджерів, онлайн-трансляцію та онлайн-платежі. ОГС використовували платформи для краудфандингу, такі як Kickstarter, GoFundEd, Spilnokosht та Na-starte. Велика Ідея (Big Idea), українська інноваційна платформа для краудфандингу соціальних проектів, орієнтована на розвиток громадянського суспільства в Україні і допомогла зібрати кошти для 100 проектів у 2019 році (порівняно з 93 проектами у 2018 році).

ОГС стали частіше брати участь у державних закупівлях за допомогою спеціальної інтернет-платформи Prozorro. У 2019 році ОГС взяли участь у 821 тендерах, отримавши контракти на понад 109 млн гривень (приблизно 4 млн доларів). Також ОГС отримали від уряду 100 мільйонів гривень (приблизно 3,7 мільйона доларів) на закупівлю соціальних медичних послуг. Наприклад, Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України уклав контракт на 5 мільйонів гривень (приблизно 185 000 доларів США) з ОГС «100% життя» на підтримку ВІЛ-позитивних людей.

Підприємницька діяльність залишається не дуже популярною серед ОГС, зокрема через питання щодо збереження їх неприбуткового статусу. У 2019 році Міністерство фінансів надіслало пояснювальний лист, в якому зазначалося, що ОГС можуть здійснювати підприємницьку діяльність.

Фінансовий менеджмент залишається найслабшим аспектом управління ОГС, незважаючи на зусилля ОГС щодо вдосконалення бухгалтерського обліку, фінансового планування та звітності.

АДВОКАЦІЯ: 2.2

Адвокаційна діяльність ОГС не змінилася у 2019 році і залишилася досить сильною. Громадські організації в його рамках, такі як Реанімаційний пакет реформ (РПР), Центр політико-правових реформ (ЦППР), Український незалежний центр політичних досліджень (УНЦПД) та Центр демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ), продовжують виступати за законодавчі зміни та контролювати їх виконання.

Кількість представників ОГС у державних структурах як на національному, так і на регіональному рівнях зросла у 2019 році. Наприклад, членами парламенту стало 50 громадських активістів. Водночас, ОГС було важче будувати діалог з державними установами національного рівня, оскільки вони втратили певні контакти

через зміни в уряді та парламенті. Громадянська мережа ОПОРА та коаліція громадських організацій РПР були одними з найбільш успішних у побудові відносин з владою у 2019 році.

Попри певні складнощі, влада намагалася продемонструвати своє бажання налагодити діалог з громадянським суспільством. У листопаді понад 400 лідерів національних та регіональних ОГС, аналітичних центрів та коаліцій з усіх регіонів України зустрілися з представниками органів влади в Києві на PlatForum – дводенній конференції, присвяченій прискоренню європейських реформ в Україні. Форум був організований організаціями-членами РПР. Протягом року новий прем'єр-міністр України Олексій Гончарук також мав кілька зустрічей з представниками ОГС.

За підтримки Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» (ENGAGE), що фінансується USAID, у 2019 році було проведено низку адвокаційних кампаній, які сприяли позитивним змінам у політиці. Наприклад, РПР, до складу якого входять кілька партнерів програми «Долучайся!», підготував порядок денний і план дій для нової адміністрації щодо реформування у сфері безпеки, економічної та зовнішньої євроінтеграційної політики. Кілька інших ОГС висловили занепокоєння недостатнім прогресом у галузі прав людини та боротьби з корупцією й закликали адміністрацію переглянути та пришвидшити судову реформу, виборчу реформу та реформу правоохоронної діяльності, як це зазначено в Угоді про асоціацію.

ОГС активно брали участь в спостереженні за виборами та виступали за реформу в сфері виборів протягом року. Кілька ОГС були акредитовані як офіційні спостерігачі за президентськими виборами 31 березня 2019 року. У 2018 році РПР, шістьдесят п'ять депутатів парламенту та Омбудсмен звернулися до Конституційного суду, щоб визначити, чи є конституційними положення Закону України «Про запобігання корупції» щодо зобов'язання активістів подавати електронні декларації про майно. У 2019 році Конституційний суд скасував ці положення.

Зусилля щодо адвокації, включаючи ланку протестів та ініціатив, зросли також і на місцевому рівні. За даними РПР, станом на 1 червня 2019 року вісімнадцять регіональних коаліцій ОГС виступали за прийняття 32 законодавчих актів на місцевому рівні. До складу цих коаліцій увійшли 169 різних організацій та понад 500 громадських активістів та експертів. ОГС активно і досить успішно адвокатували за впровадження процедур місцевої демократії, такі як громадські слухання, електронні петиції та громадські консультації. Такі кампанії успішно проводились у Тернополі, Житомирі та Дрогобичі, серед інших, за підтримки УНЦПД й Проекту USAID «Громадяни в дії» та проекту Ради Європи «Сприяння участі громадян у прийнятті демократичних рішень в Україні». Згідно з дослідженням ПРООН у Луганській області, 22% ОГС вказали, що вони мають досвід впливу на державну політику щодо надання послуг населенню на місцевому рівні та представляють інтереси громадян у цьому питанні. Сім організацій у Луганську також мали можливість впливати на політику на національному рівні.

Згідно з опитуванням «Долучайся!» щодо громадської залученості, найбільш популярними серед громадян формами демократичної участі є громадські комітети (8,1%), громадські слухання (6,4%), мирні зібрання (4,4%), звітування з питань інфраструктури (5,2%), подання і підписання електронних петицій (4,2%). Зростаюча кількість інструментів полегшує електронну взаємодію між владою та громадянами. Наприклад, з 2019 року «Єдина платформа місцевої електронної демократії» (e-DEM) – система місцевих електронних петицій – дозволяє громадянам голосувати за бюджети участі. Система «Розумна взаємодія», розроблена за участю фонду «Молода громада», дозволяє підприємцям, мешканцям громади та донорам брати активну участь у житті громади. Загалом до цієї системи долучились шістьдесят чотири громади з двадцяти однієї області.

НАДАННЯ ПОСЛУГ: 3.2

Рівень надання послуг ОГС у 2019 році не змінився. ОГС продовжують надавати послуги в широкому діапазоні областей, включаючи соціальні, медичні, освітні та екологічні послуги. Традиційно послуги ОГС орієнтовані на соціальний напрямок, включаючи догляд за такими соціально вразливими групами, як внутрішньо переміщені особи, ветерани та інваліди. Крім того, ОГС почали надавати медичні послуги. Наприклад, у 2019 році місто Київ виділило місцевим ОГС 6,4 млн грн (приблизно 265 000 доларів США) для надання медичних послуг для профілактики ВІЛ та підтримки людей, хворих на СНІД. ОГС у Києві також брали участь у розробці місцевих нормативних актів щодо соціальних закупівель, брали участь у дискусіях щодо основних соціальних проблем та відвідували засідання парламентських комітетів.

Освітні послуги ОГС, як правило є безкоштовними і надаються іншим ОГС, державним службовцям, науковим інституціям та молоді. У сфері екології організація No Waste Ukraine вивозить вторсировину з підприємств та комерційних установ, продає ящики для сортування сміття, товари, виготовлені із вторинної сировини, та використанні книги і предмети декору. Крім того, ОГС виробляють аналітичні матеріали та надають консультаційні послуги. Багато ОГС використовують онлайн-опитування та інші форми онлайн-спілкування для виявлення потреб клієнтів.

У квітні 2019 року було прийнято новий Закон про соціальні послуги, який набирає чинності 1 січня 2020 року. Закон запровадив нову «систему надання соціальних послуг», яка включає державні установи, постачальників соціальних послуг, професійні асоціації постачальників соціальних послуг, отримувачів соціальних послуг та їх асоціацій. Закон дозволяє органам державної влади закуповувати соціальні послуги у ОГС на місцевому рівні. Однак не всі ОГС можуть надавати високоякісні соціальні послуги, а місцеві органи влади все ще мають сумніви щодо компетенції, ресурсів та персоналу ОГС. Крім того, участь ОГС у наданні соціальних послуг залежить від рівня місцевих бюджетних коштів, виділених на ці цілі.

СЕКТОРАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА: 3.2

Інфраструктурна підтримка громадського сектору значно не змінилася у 2019 році.

У 2019 році діяло багато хабів ОГС і організацій посередницької підтримки. Мережа з 15 регіональних хабів ОГС, що діє за підтримки ПРООН, підтримує ініціативні групи на місцевому рівні. Наприклад, у вінницькому хабі «Місто Змістів» протягом 2019 року відбулося 476 заходів, в яких взяли участь майже 16 000 учасників. Ці заходи були організовані як самим хабом, так і іншими ОГС, міжнародними організаціями, структурними підрозділами міської ради та облдержадміністрацією. Інтернет-платформи Гурт і Громадський Простір продовжують залишатися джерелами інформації про ОГС та такі можливості, як гранти, вакансії, заходи та тендери.

Деякі ОГС надають кошти іншим організаціям. У 2019 році приблизно 110 ОГС по всій Україні надали гранти іншим ОГС, що вдвічі більше, ніж у 2018 році.

Коаліції ОГС у 2019 році були зміцнені. Відповідно до звіту «Мережі громадянського суспільства в Україні», опублікованого Проектом ЄС з розвитку громадянського суспільства за сприяння платформи Громадський Простір, 60% коаліцій ОГС діяли на національному рівні. У 2019 році було створено Національну мережу організацій громадянського суспільства, до якої увійшло 738 ОГС. Наприкінці 2019 року Ініціативна група Національної мережі ОГС запросила українські ОГС взяти участь у публічних обговореннях проекту статуту мережі. Також у 2019 році було офіційно зареєстровано Мережу хабів громадянського суспільства України.

ОГС та їхні співробітники мають доступ до різноманітних навчальних програм, які допомагають їм вдосконалити свої професійні навички та організаційні можливості. Організації посередницької підтримки проводять спеціальні тренінги для громадських активістів. ЦЕДЕМ, наприклад, регулярно організовує школи адвокатури та Відкритий університет реформ – освітній проект з підготовки активних молодих людей, які бажають впроваджувати зміни та підтримують реформи в Україні. З 2016 року створена «Єднанням» платформа Маркетплейс допомагає на всеукраїнському рівні налагоджувати прямі зв'язки між постачальниками послуг з організаційного розвитку та неурядовими організаціями, асоціаціями, ініціативними групами та інститутами самоврядування. За допомогою цієї платформи організації можуть отримувати невеликі гранти, співпрацювати з постачальниками послуг та брати участь у вебінарах. Фінансове управління та управління проектами, стратегічне планування, розвиток зовнішніх зв'язків та навички комунікації є найбільш затребуваними напрямками вивчення. Онлайн-курси з громадянської освіти на таких платформах, як Prometheus та EdEra, також є досить популярними. Деякі університети мають спеціальні програми для працівників ОГС. Наприклад, Український католицький університет пропонує магістерську програму з управління некомерційними організаціями, а Київська школа економіки має курси з фінансів та закупівель. Однак вони досить дорогі й не є широко доступними.

Організації посередницької підтримки регулярно проводять тематичні форуми та зустрічі як на національному, так і на місцевому рівнях, в яких беруть участь представники ОГС, уряду та міжнародних організацій. Наприклад, за підтримки міжнародних донорів та партнерів ICAP «Єднанням» організовує щорічний Форум розвитку громадянського суспільства, найбільшу національну платформу для навчання, спілкування та обміну досвідом у галузі організаційного розвитку ОГС та благодійних організацій. У 2019 році Форум відвідали понад 2500 учасників (у порівнянні з 2000 учасниками у 2018 році). Серед присутніх були активісти, волонтери та меценати, а також представники донорських організацій, державних та місцевих органів влади, засобів масової інформації та бізнесу.

ОГС та приватний сектор продовжують спільно працювати над соціальними проектами. Наприклад, у квітні 2019 року Благодійний фонд «Таблеточки» та фармацевтична компанія «Дарниця» організували благодійну акцію допомоги дітям, хворим на рак. Протягом року кампанія залучила 100 000 грн (приблизно 3 700 доларів) за допомогою щомісячних внесків із заробітної плати, які робили співробітники «Дарниці». У 2019 році команда Pro Vono Club Україна створила каталог ініціатив з корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), який має на меті допомогти ОГС розвивати партнерські відносини з бізнесом.

ПУБЛІЧНИЙ ІМІДЖ: 3.3

Публічний імідж ОГС залишався майже незмінним у 2019 році. Згідно з дослідженням, проведеним Центром Разумкова в листопаді 2019 року, довіра людей до громадянського суспільства залишалася досить високою: 51% респондентів вказали, що вони довіряють ОГС (порівняно з 43,4% у 2018 році), а 70% зазначили, що вони довіряють волонтерським організаціям (порівняно з 65,2% у 2018 році). У той же час, згідно з опитуванням, проведеним Фондом «Демократичні ініціативи» Ілько Кучерів спільно з Київським міжнародним інститутом соціології у серпні 2019 року, відсоток громадян, які бачать потребу в громадських організаціях, зменшився з 60% у 2018 році до 50% у 2019 році; 20% респондентів вказали, що громадські організації не потрібні в їхніх містах чи селах.

Згідно з доповіддю Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України «Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та перетворення», у трьох із чотирьох регіонів понад половина громадян висловила потребу в роботі ОГС в їхньому місті чи селі (58% на Заході, 52% в Центрі та 54% на Сході). Винятком був південний регіон, де цю тезу висловило лише 36% респондентів.

Однак лише 7,5% громадян України заявили, що вони беруть участь у громадській діяльності. Основною причиною неучасті у громадському житті країни була відсутність інтересу (38,5%). У той же час переважна більшість громадян (77%) вважає, що держава має сприяти розвитку громадянського суспільства. З цим не погодились лише 9%.

Наприкінці 2019 року у публічному полі з'явилося поняття «соросята», яким позначалися чиновники, націлені на проведення демократичних реформ. Пізніше цей термін, що вживався у дещо негативній конотації, перейшов на представників ОГС, які просували подібні цілі. Це, тим не менш, не виключало спроб влади та громадського сектору будувати діалог.

Бізнес-середовище позитивно сприймало ОГС у 2019 році, про що свідчить зростання взаємної довіри та співпраці. Згідно з дослідженням українського ринку КСО Pro Bono Club Ukraine у 2018-2019 роках, 91 відсоток опитаних компаній співпрацював з громадськими організаціями та благодійними фондами.

У 2019 році ОГС продовжували тісно співпрацювати з деякими журналістами та незалежними медіа-компаніями. Зокрема, ОГС ефективно співпрацювали із телеканалом «Суспільне» для випуску таких телевізійних програм, як «Зворотний відлік», «Наші гроші» та «Схеми». ОГС також взаємодіяли зі ЗМІ, щоб привернути увагу до атак на журналістів та захисту їхніх прав, а також висвітлити недоліки у діяльності влади. Крім того, багато ОГС використовували соціальні медіа для просування свого іміджу та діяльності. Серед успішних користувачів соціальних медіа – Українська академія лідерства, Українська волонтерська служба та U-Report Україна.

За підтримки проекту «Долучайся!» (ENGAGE) за фінансування USAID, Всеукраїнська асоціація музичних подій організувала простір GROWMADA, який діяв на території проведення музичних фестивалів, де місцеві ОГС мали змогу цікаво й інтерактивно презентувати свою діяльність. У 2019 році GROWMADA мала місце на шести фестивалях у різних регіонах України: Atlas Weekend, Faine Misto, СХІД-ПОК, Republica, Khortytsya Freedom і KhersON. Близько 150 організацій було залучено у GROWMADA, тим самим створюючи платформу для соціального діалогу та підвищуючи обізнаність громадськості про громадянське суспільство. Значну увагу учасники заходів приділяли таким соціально важливим питанням, як інклюзія та захист довкілля.

Провідні ОГС публікували щорічні звіти про свою діяльність та намагалися продемонструвати свою прозорість шляхом проведення публічних закупівель відповідно до їхніх внутрішніх процедур та вимог донорів.

Дисклеймер: Думка, висловлена в цьому документі, є позицією панелістів та інших дослідників проекту і не обов'язково відображає погляди USAID або FHI 360.

U.S. Agency for International Development

1300 Pennsylvania Avenue, NW

Washington, DC 20523

Tel: (202) 712-0000

Fax: (202) 216-3524

www.usaid.gov